

minerva

Nordområdene 6.0 – Ringen sluttet?

«Nordområdene» ble etablert som et begrep som skulle være en ramme om en diskusjon om den sikkerhetspolitiske utviklingen i Svalbard-Barentshav-området, men var helt fra starten et politisk, snarere enn et geografisk begrep, skriver Odd Gunnar Skagestad.

På bildet: Radionuklidestasjonen RN49 på Svalbard. Photo: The Official CTBTO Photostream, CC BY 2.0

Med brask og bram la regjeringen 21. april 2017 frem sin såkalte Nordområdestrategi – et gildt illustrert dokument på 68 sider. Hva slags strategi var dette, og hva er egentlig disse «nordområdene» som politikerne er så glad i å snakke om?

Odd Gunnar Skagestad

Publisert: 21.05.2017 - 19:49

Nordområdene 1.0: Sikkerhetspolitikk og Den kalde krigen

I gamle dager kjente man geografiske betegnelser som «Nord-Norge» og «Arktis», men ingen snakket om «nordområdene». Uttrykket og begrepet «nordområdene» kom inn i det norske språk på begynnelsen av 1970-tallet. Den gang ble det lansert av enkelte NUPI-forskere som ramme om en diskusjon som gjaldt den sikkerhetspolitiske utviklingen i Svalbard-Barentshavområdet. Bakteppet var Norges sårbare strategiske beliggenhet i lys av den sovjetiske opprustningen på Kola-halvøya og den sovjetiske Nordflåtens stadig mer fremskutte øvelsesmønstre. Denne «nordområde-diskursen» ble kjapt plukket opp av politikerne, spesielt av Knut Frydenlund i hans første periode som utenriksminister fra 1973. «Nordområdene» var allerede den gang primært et politisk, mer enn et geografisk, begrep.

Fra slutten av 1970-tallet kom nordområde-fokuset mer til å dreie seg om spørsmålet om å få til en avtale med Sovjetunionen om deling av kontinentalsokkelen i Barentshavet. Toneangivende kretser gikk en stund inn for en delingsmodell med en felles-komponent for ressursutnyttelse (et såkalt norsk-sovjetisk «condominium»). Denne tanken ble heldigvis skrinlagt da Treholt-saken ble avdekket i januar 1984.

Nordområdene 2.0: Barentsregionen

Etter at det noen år hadde vært mindre blest om nordområde-problematikken, fikk begrepet en ny giv og et nytt innhold fra 1992. Nå stod Barentsregionen (med utenriksminister Thorvald Stoltenberg som fadder) i fokus. Norsk nordområdepolitikk ble i disse årene i hovedsak definert som vår Barents-satsing, med nye utfordringer og regionalt samarbeid langs en rekke spor som åpnet seg etter Sovjetunionens kollaps og Jernteppets fall.

Nordområdene 3.0: «Mot nord» – og hva så?

Under Bondevik II-regjeringen og med Jan Petersen som utenriksminister skulle nordområdebegrepet bli løftet frem på den politiske agenda og få et nytt innhold.

Denne utredningen var i realiteten en 127 siders ønskeliste med innspill fra alle tenkelige interesseorganisasjoner og «stakeholdere» som gjerne ville ha penger til sine gode formål.

Det begynte med det såkalte Orheim-utvalget, som på bestilling fra Petersen la frem en utredning (NOU 2003:32) med den spenstige tittel *Mot nord!* Denne utredningen var i

realiteten en 127 siders ønskeliste med innspill fra alle tenkelige interesseorganisasjoner og «stakeholdere» som gjerne ville ha penger til sine gode formål. Som sådan var den dermed uegnet som et offentlig styringsdokument.

Jan Petersen gikk likevel videre med saken, og la 15. april 2005 frem St. meld. nr. 30, kalt «Muligheter og utfordringer i nord» – en beskjeden greie på 39 sider. Om denne meldingen var fattig på substans, var den til gjengjeld desto viktigere som signal om at nå var «nordområdene» blitt et topp-aktuelt tema på den politiske agenda.

Nordområdene 4.0: Støres retorikk, «strategiske» visjoner og surfeøvelser

En som oppfattet signalet, så tegningen og grep mulighetene, var Jonas G. Støre, som samme høst tiltrådte som utenriksminister i Stoltenberg II-regjeringen. Støre gikk fra første stund ut med en pompøs og svulstig retorikk, etterfulgt av en serie ambisiøse policy-dokumenter.

Disse inkluderte blant annet den 61-siders «Regjeringens nordområdestrategi» fra 1. desember 2006, supplert med et 91-siders dokument benevnt «Nye byggesteiner i nord – neste trinn i regjeringens nordområdestrategi», som ble fremlagt 12. mars 2009. Som kronen på verket kom 18. november 2011 Meld.St.7 (Nordområdene – Visjon og virkemidler) på hele 132 sider.

Sistnevnte – selve *Nordområdemeldingen* – var det sentrale styringsdokumentet som dekket alle de ulike elementene som med bred penn ble omtalt som «nordområde-politikken». Her kunne vi lese at de sentrale utenrikspolitiske målene i nordområdepolitikken var å:

- Trygge fred, stabilitet og forutsigbarhet
- Sikre en helhetlig økosystembasert forvaltning som tar vare på naturmangfoldet og gir grunnlag for en bærekraftig utnyttelse av ressursene
- Styrke det internasjonale samarbeidet og den internasjonale rettsorden
- Styrke grunnlaget for sysselsetting, verdiskaping og velferd i hele landet gjennom regional og nasjonal satsing, i samarbeid med partnere fra andre land og med berørte urfolk

Og det het videre at de retningsgivende begrepene for regjeringens satsing på nordområdene var henholdsvis kunnskap, aktivitet og nærvær.

Javel, men *styringsdokument*? Enkelte kunne ikke dy seg for å undres over hvordan det var mulig å styre etter et kompass hvor nålen pekte i alle retninger...

I Meld.St. 7 fikk vi realiteten servert en beskrivelse av norsk innenriks- og utenrikspolitikk, sauset sammen i et sammensurium av fagre, men banale hensiktserklæringer: En serie av gode og fromme ønsker, som om regjeringens hensikt skulle å være å gi seg selv om ikke en vandelsattest så iallfall en velvillig klapp på skulderen. Det eneste som syntes å mangle, var en definisjon (geografisk eller annen) på hva som egentlig inngår i det diffuse begrepet «nordområdene».

Noen hadde allerede en stund begynt å undres på hvor lenge det kunne være mulig å slå politisk mynt på nordområde-begrepet. Allerede i sin bok *Den nye nordområdepolitikken* (2007) hadde FNI-forskerne Geir Hønneland og Leif Christian Jensen bemerket at «i skrivende stund er kanskje det mest interessante spørsmålet om nordområde-euforien er på hell». Men nei, her skulle det vise at det var stadig mer å hente.

Nordområdene 5.0: «Nordkloden» – en støttepasning?

Som en pussig terminologisk nyvinning i våre myndigheters bestrebelser på å utnytte nordområdebegrepets magi, lanserte Solberg-regjeringen uttrykket «Nordkloden» – navnet på den statusrapporten som utenriksminister Børge Brende la frem 10. november 2014. Dette 71 siders dokumentet måtte nærmest sees som et uttrykk for den nye regjeringens ønske om å overta eierskapet til nordområdesatsingen – så å si ta et fast grep om stafettspinnen – men som ikke bar bud om en politikk som skilte seg noe særlig fra den forrige regjeringens.

På en måte kunne «Nordkloden» virke som en støttepasning som regjeringen noe nølende gav seg selv, i påvente av at man kanskje kunne komme opp med noe mer originalt – ja kanskje endog komme på offensiven?

Nordområdene 6.0: Næringsutvikling i Nord-Norge

Men Solberg-regjeringens ambisjoner stanset ikke med det. Mens «nordområdene» tidligere i hovedsak hadde vært utenriksministerens domene, skulle det aller nyeste strategidokumentet bli fremlagt av statsministeren, utenriksministeren og kommunalministeren i fellesskap.

I likhet med sine forgjengere – diverse nordområdemeldinger og -strategier – er også dette dokumentet rikelig forsynt med gjenkjennelige floskler.

I sin ferske publikasjon *Nordområdestrategi* (undertitel «mellom geopolitikk og samfunnsutvikling») våger regjeringen seg på å gi en slags definisjon av nordområdene: «Begrepet nordområdene er mer politisk og mindre presist enn Arktis (...). I strategien brukes nordområdene som et rundere begrep, som likevel i praksis er så godt som sammenfallende med Arktis». Tja – det siste kan det stilles spørsmål ved, også med hensyn til dette strategidokumentets perspektiv og vektlegging for øvrig.

I likhet med sine forgjengere – diverse nordområdemeldinger og -strategier – er også dette dokumentet rikelig forsynt med gjenkjennelige floskler. «Helthetlig» og «sektorovergripende» er gjengangere. Ved rask gjennomlesning av de tilsammen 68 sidene finner vi ordet «bærekraft» eller «bærekraftig» på godt og vel 80 steder.

Den nye nordområdestrategiens innhold bærer imidlertid bud om at det her er foretatt en vektforskyvning – fra et riktignok diffust, men likevel et bredere, generelt arktisk perspektiv, til et snevrere hjemlig siktemål. Noe forenklet og stikkordmessig kan dette siktemålet sammenfattes som *Næringsutvikling i Nord-Norge*. Ikke noe galt i det – «nordområdene» har som nevnt alltid vært et primært politisk og følgelig et fleksibelt og tøyelig begrep. Likevel gir det en klar fornemmelse av *déjà-vu*: Noen av de mer tilårskomne vil kan hende huske Gerhardsen-regjeringens «Nord-Norge-plan» fra 1951? Det var en plan som medførte etableringen året etter av Utbyggingsfondet for Nord-Norge, med den forhenværende fiskeriminister Reidar Carlsen som sjef. Dette fondet ble nedlagt i 1961, da det ble avløst av det berømmelige *Distriktenes Utbyggingsfond* (DU).

Den distriktpolitiske dimensjon ved regjeringens nye nordområdestrategi ble ytterligere understreket ved at dokumentet ble presentert i Bodø. Skal vi tro at ringen nå er sluttet? Er vi kan hende tilbake til en fornyet utgave av konseptet bak Gerhardsens gamle Nord-Norge-plan og DU?

Odd Gunnar Skagestad

Odd Gunnar Skagestad (f. 1944) er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. *Samtiden*, *Nytt Norsk Tidsskrift* og *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*.